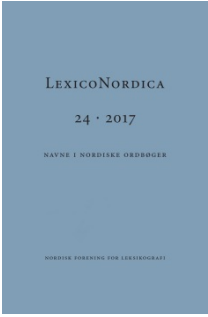

LexicoNordica

Forfatter:	Bente Holmberg [Efternavne i Norge]	
Anmeldt værk:	Olav Veka (red.): <i>Norsk etternavnleksikon. Norske slektsnamn – utbreiing</i> , tyding og opphav. 2. utgåva. Revidert, oppdatert og utvida. Oslo: Det Norske Samlaget 2016.	
Kilde:	LexicoNordica 24, 2017, s. 207-215	
URL:	https://tidsskrift.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© 2017 LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Efternavne i Norge

Bente Holmberg

Olav Veka (red.): *Norsk etternavnleksikon. Norske slektsnavn – utbreiing, tyding og opphav*. 2. utgåva. Revidert, oppdatert og utvida. Oslo: Det Norske Samlaget 2016. 640 sider. Pris: 393 NOK (uindbundet) og 469 NOK (indbundet).

1. Indledning

Som det fremgår af manchetten, foreligger der en ny udgave af et værk med titlen *Norsk etternavnleksikon*. Værket udkom første gang i år 2000, og det er værd at notere sig at Olav Veka fortsat er redaktør. Også bogens udseende og forlag er uforandret. I bund og grund er indholdet også det samme, men i betragtning af at der næsten er gået 20 år siden førsteudgaven så dagens lys, er der naturligvis foretaget en del ændringer. Værket er, som det fremgår af omslaget, revideret, opdateret og udvidet.

Det vigtigste formål med værket *Norsk etternavnleksikon* er at redegøre for navnenes betydning og deres oprindelse og i tillæg hertil at angive hvor mange personer der bærer det pågældende navn. Desuden oplyses der om skriftvarianter, og det anføres hvordan og hvornår skrivemåden opstod. Ca. to tredjedele af de norske efternavne indeholder gårdsnavne, og i disse tilfælde angives det hvor gården eller gårdene ligger. I andre tilfælde gives der oplysning om hvilket sprog navnet kommer fra.

Norsk etternavnleksikon er ifølge teksten på bagsiden af omslaget det eneste norske leksikon over efternavne. Det er sandt nok, men formuleringen er ikke specielt oplysende og heller ikke entydig, og der er derfor god grund til at understrege at der er tale om

et leksikon over efternavne i Norge, og at værket medtager både norske efternavne og udenlandske efternavne som er eller har været i brug i Norge. Og det er i tilgift hertil det mest omfattende efternavneleksikon i Norden.

I bogens indledning findes der – foruden en beskrivelse af materialet og behandlingen af det – en historisk oversigt over norske efternavne. Hertil kommer tre oversigter, skrevet af specialister inden for hver sit felt. Håkan Rydving har således skrevet om nordsamiske efternavne, Anders Løøv om sydsamiske efternavne og Elin Vanja Karikoski om finske efternavne. To af de fire oversigter indeholder litteraturhenvisninger, og i den forbindelse er det naturligt også at efterlyse litteraturhenvisninger i de to andre. Mærkværdigt i øvrigt at de pågældende litteraturhenvisninger ikke er inkorporeret i den litteraturliste som findes bagest i bogen.

Fagterminologien vægtes ikke særlig højt. Værket er benævnt som *Norsk etternamnleksikon*, men i undertitlen tales der om norske *slektsnamn*. Det er et misforhold som går igen fra førsteudgaven, og som også kommer til udtryk i de tre oversigter som er nævnt ovenfor. Håkan Rydvings artikel har overskriften *Nord-samiske slektsnamn*. Anders Løøvs artikel har overskriften *Sør-samiske etternamn*, og Elin Vanja Karikoskis artikel er udstyret med overskriften *Finske etternamn*.

2. Materialet

De to udgaver af *Norsk etternamnleksikon* er begge baseret på statistiske oplysninger om navnebærernes antal. I den første udgave går oplysningerne tilbage til 1993, mens den foreliggende udgave naturligt nok er baseret på nyere oplysninger som er hentet fra Statistisk sentralbyrås (SSB's) statistik over norske efternavne i 2012. I indledningen gør redaktøren opmærksom på at det norske samfund i løbet af årene fra 1993 til 2012 har gennemgået sto-

re ændringer hvoraf nogle har influeret på efternavnebestanden i Norge. Befolkningstallet i Norge er eksempelvis øget med ca. 900.000. Årsagen hertil skal bl.a. søges i indvandring fra Europa og ikke-vestlige kulturer med stor variation i religion, sprog og kultur. Det stiller naturligvis store krav til redaktøren som ikke nødvendigvis har adgang til den relevante litteratur, og han har da også i praksis måttet begrænse eller udelade omtalen af de mest fremmedartede navne. Det gælder fx navnet *Popal* med 52 navnebærere som blot angives at være "muslimsk", og navnet *Yan* med 49 navnebærere som angives at stamme "frå kinesisk". Ændringen i befolkningstallet har også haft indflydelse på hvor mange efternavne der er medtaget i leksikonet. Den nye udgave er betydeligt større end den gamle, og den medtager ifølge indledningen mere end 27.000 navne. Det er ca. 2.000 flere navne end i den første udgave fra år 2000.

For begge udgaver gælder det at det kun er de mest frekvente efternavne der medtages. 25 navnebærere nævnes som en nedre grænse, men grænsen er på ingen måde absolut. Selv nævner redaktøren i indledningen at der også er medtaget alment kendte navne (fx *Manus*, *Mykle* og *Prøysen*), historiske navne (fx *Benkestok*, *Dass*, *Quisling* og *Skaktavl*) og navne som på forskellig vis kan vække interesse blandt folk (fx *Bøksle* og *Oa*). Og dette til trods for at de pågældende navne ligger under grænsen på 25 navnebærere. Tilfældige opslag viser at mange navne ligger under grænsen på 25 navnebærere. Om de er medtaget af den ene eller den anden grund, er vanskeligt at afgøre, men nogle navne er angiveligt medtaget fordi skrivemåden opfattes som en variant til et andet navn. Det gælder fx efternavnene: *Graabak* med 15 navnebærere og *Gråbak* med 21, *Svor* med 17 navnebærere og *Svaar* med 11, *Ungerness* med 15 navnebærere og *Ungersnæss* med 24 samt *Vestbakke* med 12 navnebærere og *Vestbakken* med 23. Det sker naturligvis at varianter på grund af det gennemgående alfabetiseringsprincip kommer til at stå langt fra hinanden, og der er ikke nødvendigvis

henvisning fra det ene navn til det andet. Det gælder navne som *Christensen* med 6.374 navnebærere og *Kristensen* med 6.958 samt *Pedersen* med 35.688 navnebærere og *Petersen* med 2.065, men måske opfatter redaktøren disse navne som forskellige navne og ikke som varianter af samme navn?

3. Redaktionel praksis

I den alfabetiske del af leksikonet er alle opslag angivet med fedt, men i nogle tilfælde er der et punktum efter opslagsformen. Det gælder fx efternavnet **Bæk.**, se figur 1. Punktummet angiver at der inden for samme artikel findes andre navne med ordet **Bæk-** som forled, her: **-holt** og **-vold**, altså navnene *Bækholt* og *Bækvold*. Den næste artikel i bogen indledes med navnet **Bække**. Også i dette tilfælde er navnet efterfulgt af et punktum. Artiklen rummer da også følgende opslagsformer: **-dal**, **-li** (med to skriftvarianter: **-lie** og **-lien**), **-lund**, **-n** og **-vold** som refererer til efternavnene: *Bækkedal*, *Bækkeli*, *Bækkelie*, *Bækkelien*, *Bækkelund*, *Bækken* og *Bækkevold*.

Bæk. 50 (39), 1: av gardsn. Bekk m.a. i Elverum s.d. 2: frå dansk *bekk*, vanleg; **-holt** 27 (31) av gardsn. m.a. i Nord-Odal: skogholdt ved ein bekk; **-vold** 16 (12) av gardsn. Bekkevoll i Asker.

Bække. 10 (12), av gardsn. Bekke m.a. i Sande (Vef) s.d.; **-dal** 51 (47); **-li** 16 (17); **-lie** 11 (12); **-lien** 29 (30); **-lund** 178 (177); **-n** 331 (360); **-vold** 188 (206). Sjå **Bekke-**.

Figur 1: **Bæk.** **Bække.** Det første tal viser antal navnebærere i statistikken fra 2012, det andet tal, tallet i parentes, er antal navnebærere i statistikken fra 1993.

De her nævnte artikler hører til de korte artikler. Foruden artikler som disse rummer bogen adskillige lange og kompakte artikler som ikke altid er lette at læse, og som af og til bevirker at et navn bliver anbragt på en forkert alfabetisk plads. Det gælder i de ovenstående artikler navnet *Bækvold* som rettelig burde være placeret efter *Bækkevold*. Det skal tilføjes at eksemplet ikke er enestående. Når man har valgt at bruge den redaktionelle praksis som er beskrevet ovenfor, så er det angiveligt for at spare på pladsen, men der er – set med mine briller – flere uheldige omstændigheder ved den anvendte fremgangsmåde. Artiklerne bliver – som allerede påpeget – unødigt lange og urimeligt svære at læse og forstå, og det sker gang på gang at der bliver brud på det almindelige alfabetiseringsprincip.

En navnetype der er kommet i klemme i den fremlæggelsesform som praktiseres i *Norsk etternamnleksikon*, er bindestregnavne af typen *Berg-Hansen* selv om det pågældende efternavn er registreret med 171 navnebærere i SSB's statistik i 2012. Navne af denne art er udeladt i den nye udgave selv om der optrådte ca. 200 efternavne med bindestreg i SSB's register i 2012 (s. 9 i redaktørens indledning). De to sammensætningsled, her *Berg* og *Hansen*, er dog medtaget hver for sig på alfabetisk plads. Typen er, siger redaktøren, ekspanderet efter fremkomsten af den nye lov om personnavne fra 2003, og den er vanskelig at inkorporere uden at bryde alfabetiseringen. Eksempler på det sidstnævnte kan ses i den første udgave af værket hvor navne som *Holter-Andersen* og *Holter-Sørensen* optræder som **-er-Andersen** og **-er-Sørensen** i en lang artikel der begynder med **Holt**.

Den komprimerede fremlæggelsesform minder om den som er anvendt i ældre ordbøger, se fx ODS og SAOB. Men i ordbøger af nyere dato er det efterhånden blevet almindeligt at alle opslagsord skrives helt ud, og at der skiftes linje for hvert nyt opslagsord. Det er da også et spørgsmål om der i virkeligheden er sparet ret meget ved at fremlægge materialet i en superkomprimeret form.

Det forhold at *Norsk etternavnleksikon* bygger på et database-ret materiale, har fået flere uheldige konsekvenser. I dataudskriften af nordmændenes efternavne er eksempelvis alle navne med *Aa-* (*-aa-*) alfabetiseret under *A-* (*-a-*) og ikke under *Å-* (*-å-*), og det er en praksis som redaktøren har fulgt, selv om *aa* i de allerfleste af de navne som er medtaget i leksikonet, udtales som *å*.

Også udenlandske navne med bogstaver som ikke er norske, rummer et problem. SSB's register indeholder nemlig kun norske bogstavtyper, og derfor er udenlandske navne med fremmede bogstaver automatisk blevet konverteret til en anden bogstavering end den oprindelige. Det gælder eksempelvis bogstaverne *ü, ä* og *ö* som er konverteret til *y, æ* og *ø*. *Müller* bliver altså til *Myller*, *Räder* bliver til *Ræder*, og *Ölander* bliver til *Ølander*. Og det er – siger redaktøren – ofte i strid med den private bogstavering. I SSB's register er accenter også en problematisk størrelse. De forsvinder helt og holdent hvilket medfører at et navn som *Norén* bliver til *Noren*.

Navne af typen *von der Lippe* er også et problemfelt som skal nævnes. Flerleddede navne er heller ikke altid kommet rigtigt igennem statistikken, og navne af denne art er ikke så få som man umiddelbart skulle tro. Især er der mange navne med flere led blandt de muslimske navne og blandt navne fra ikke-germanske sprogområder.

4. Navnenes betydning og oprindelse

Det er forskelligt hvor meget redaktøren gør ud af navnenes betydning og deres oprindelse, og det er der gode grunde til. Kilderne til oplysning om de norske navne er naturligvis flere end kilderne til oplysning om de udenlandske navne, og det gælder – som tidligere nævnt – især de nyere og mest fremmedartede navne.

Alligevel findes der blandt de udenlandske og tidligt indlånte navne mange yderst interessante oplysninger. Det gælder eksem-

pelvis artiklen om efternavnet *Koren* der bæres af 226 personer. Om dette efternavn hedder det således (s. 301):

slektsnamn frå Delmenhorst i Tyskland til Bergen med Henrik Koren, fødd ca. 1580. I lågtysk kortform av Corne-li(u)s.

Men ikke sjældent optræder redaktøren mere som slægtsforsker end som navneforsker. Det gælder eksempelvis artiklen om efternavnet *Rostrup*. Navnet bæres af 133 personer, og det er givetvis af dansk oprindelse, men da stednavnet *Rostrup* findes flere steder i Danmark, havde det været naturligt at forsøge at indkredse navnets beliggenhed. Om efternavnet *Rostrup* hedder det således (s. 434):

frå dansk av stadnamn. Slektsnamn til Noreg i 1752 med klokkar Gunde J. Rostrup.

Interessant, men alene baseret på slægtshistoriske oplysninger, er artiklen om efternavnet *Klouman* som bæres af 63 personer. Om dette navn (eller – man fristes til at sige – denne familie) hedder det således (s. 293):

slektsnamn frå København til Noreg med Maria Kloumans dotter Mechtel Mathiesen, som vart gift med Gjert Hansen 1652-1733, rådmann i Skien. Ein av sønene deira tok slektsnamnet Klouman.

Hovedparten af alle efternavne i Norge indeholder, som tidligere nævnt, et gårdnavn. Når det drejer sig om navne af denne art, indeholder artiklerne oplysning om hvilken kommune gården eller gårdene ligger i, og det er en relevant oplysning. Det kan også være relevant at oplyse om ældre skriftformer fordi gårdnavnene

i mange tilfælde skrives anderledes end dagens efternavne. Men redaktøren stopper ikke her.

Han forklarer også hvordan gårdnavnene er sammensat, hvilke ord der indgår i gårdnavnene og i hvilken betydning. Oplysningerne stammer i de fleste tilfælde fra Oluf Ryghs *Norske gaardnavne* som udkom i 19 bind fra 1897 til 1936. Det er – efter min mening – at gå for vidt. De fleste gårdnavne i Norge såvel som i Danmark er navne der er sammensat af et forled og et efterled, og som beskriver stedet hvor gården ligger. Efternavnene derimod er usammensatte navne med en anden funktion end gårdnavnene. Her kunne redaktøren have sparet på både anstrengelser og papir, og i tilgift havde brugerne fået et mere letlæseligt og retvisende leksikon. Med det sidstnævnte sigter jeg til den komprimerede fremlæggelsesform som ikke giver et retvisende billede af navnestoffet; efternavne som *Bøgeberg* og *Bøgh* hører altså ikke hjemme i én og samme artikel under opslagsformer som: **Bøge.eberg**; **-h**.

5. Afslutning

Det er interessant at bladere i Olav Vekas *Norsk etternamnleksikon*, og den nysgerrige læser får – ligesom i andre opslagsværker – oplysninger om mangt og meget, om historiske personer og begivenheder, om kulturpåvirkninger og låneveje, om nutidig indvandring og meget andet, men det rækker ikke ved det faktum at jeg finder den redaktionelle praksis uhensigtsmæssig og upædagogisk.

Førsteudgaven af *Norsk etternamnleksikon* blev i sin tid anmeldt af min nu afdøde kollega, Eva Brylla, i *Namn och bygd* (2001). Den sidste sætning i hendes anmeldelse lyder således (s. 215):

Dessa marginella anmärkningar till trots är det bara att gratulera Norge till ett fint och efterlängtat efternamnslexikon och hoppas att det inte dröjer alltför länge, tills vi kan åstadkomma något liknande för Sveriges del.

Eva Brylla kunne med god ret have føjet Danmark til sit ønskemål. Danmark havde nemlig heller ikke et efternavneleksikon, og det gælder fortsat. Det gør det også for Sveriges vedkommende, men det kunne se ud som om Sverige kommer i mål før Danmark, se Leibring (2017). De svenske tanker går i retning af en publikation på nettet, og det er også tilfældet i Danmark. Og efter min mening egner materialet sig også til en netpublikation hvor pladsen ikke er snærende, og hvor opdateringen er nemmere end i en trykt udgave på papir. Mon ikke tredje udgave af *Norsk etternamnleksikon* også bliver en netpublikation?

Litteratur

- Brylla, Eva (2001): Recension af Olav Veka: Norsk etternamnleksikon. Norske slektsnamn – utbreiing, tyding og opphav. I: *Namn och bygd* 89, 214-215.
- Leibring, Katharina (2017): Att göra namnlexikon – tankar kring några aktuella arbeten i Sverige. I: *LexicoNordica* 24 (dette bind).
- ODS (1919-1956) = *Ordbog over det danske Sprog*. Grundlagt af Verner Dahlerup. I-XXVIII. København: Gyldendal.
- Rygh, Oluf m.fl. (udg.) (1897-1936): *Norske gårdnavne*. Indledning + I-XIX. Kristiania/Oslo.
- SAOB (1898 ff.) = *Svenska Akademiens ordbok*. 1 ff. Lund: Gleerups.

Bente Holmberg
 lektor, mag.art.
 Nordisk Forskningsinstitut
 Københavns Universitet
 Njalsgade 136
 DK-2300 København S
 holmberg@hum.ku.dk